

«فرهیختگان» گزارش می‌دهد؛ در جلسهٔ عراقی با اعضای کمیسیون امنیت ملی چه گذشت؟ متن در اختیار کمیسیون قرار گرفت

متن توافق قاهره کجاست

خبرنگار گروه سیاست

اعضای کمیسیون امنیت ملی، روزشنبه در جلسه‌ساعت‌ای باسید عباس عراقچی و دستخوگوی وزارت خارجه نقطه نظران و ابهامانسانان را مطرح کردند. البته افرادی خارج از کمیسیون امنیت ملی به عنوان مهمان نیز در این جلسه حاضر شده بودند. درروزهای گذشته، برخی درفضای مجازی، انتیخال‌هایی به راه انداختند مبنی بر اینکه مجلس، تعدد اعضاء علی‌رغم تعطیل کرده که در مورد این توافق نامه صحبت‌شده در حالی که برنامهریزی‌های فوری تعطیلی صحن علنی از قبل انجام گرفته بود. علاوه بر این جلسه نیز در نظر گرفته شد تا صحبت‌های نمایندگان مرتبط با موضوع توسط وزیر خارجه شنیده شود و وزیر خارجه توضیحاتی به آن‌ها ارائه کند. بعد از پایان جلسه شنبه و فراغ از روایت‌های رسمی که از جانب رئیس کمیسیون و وزیر خارجه مطرح شد، برخی از نمایندگان موضوعاتی را مطرح کردند که نگرانی‌هایی در فضایی عمومی ایجاد کرد. از جمله آنکه این توافق همان خطاهای برجام را تکرار خواهد کرد و دیگر آنکه وزیر خارجه محتوای متفاوت‌تر از آنچه در گفت‌وگوی ویژه خبری بیان کردند، نگفتند و متن هم در اختیار نمایندگان حاضر در جلسه قرار نگرفت. اما برخی دیگر از نمایندگان توضیحات و روایت‌های دیگری مطرح کردند. به علاوه اینکه وزیر خارجه در توضیحات مفصلی را بر مبنای متن توافق، به نمایندگان ارائه و تأکید کرد که قانون مجلس در فرایند تدوین این توافق مورد توجه قرار گرفته و تمام مراحل با اجازت شمام، اجرایی خواهد شد. یکی از ابهامات اصلی نمایندگان نیز این بوده که وزارت خارجه با هماهنگی و صدور مجوز توافق قاهره را امضا کرده یا نه و اخیر که پیاپی روز گذشته که شمام منتشر کرد، ابهامات احتمالی پیاپی مانده را رفع کرد. علاوه بر اشاره دقیق وزیر، متن توافق قاهره صبح پیش از جلسه به مجلس ارسال شده و پس از آن متن فیزیکی متن توافق به اعضای کمیسیون امنیت ملی ارائه شده و بعد از جریان متن توافق قرار گرفته‌اند. این حال برخی از نمایندگان تأکید داشتند که متن اصلی توافق می‌بایست انتشار عمومی پیدا کند که وزیر خارجه در پاسخ به این درخواست گفته انتشار عمومی متن توافق برخلاف عرف دیپلماتیک است.

نقد کنید بدون هیاهو

اعضای اتاق با اتخاذ هر تصمیم که به منافع ملی گره می خورد، طبیعتاً موافقان و معاندان زیادی دارد که با طرح و تشریح نقاط انتقادی قابل بحث و بررسی هستند. اما نباید این گزاره را فراموش کرد که پرونده شروع همکاری با آژانس ماهیت بین المللی دارد و یک تصمیم برای مدیریت چالش های بین المللی ایران در مواجهه با بهانه جویی های آژانس و تروریستان و راست است. هرگونه مواجهه با این توافق که رنگ و بوی سیاسی کراس داشته باشد و نه دنبال بهانه انداختن بلوی سیاسی در کشور باشد، نه تنها منافع ملی را تأمین نخواهد کرد بلکه به عاملی برای ضربه زدن به آن نیز تبدیل خواهد شد به همین

منظور اگر نگرانی‌ها و دغدغه‌هایی در مورد توافق قاهره وجود دارد به جای تمرکز بر مخدوش کردن روان افکار عمومی جامعه، باید بر نقد کارشناسانه بسا در نظر گرفتن مصالح ملی تمرکز شود. در گفت‌وگویی که با برخی از نمایندگان حاضر در جلسه داشتیم، به جزئیات بیشتری از جلسه اعضای کمیسیون امنیت ملی با وزیر خارجه پرداختیم که در ادامه از نظر می‌گذرانید.

مجازی برای توافق در کار بود؟

یکی از افراد حاضر در جلسه که درخواست نامش فاش شود، در مورد محور سؤالاتی که نمایندگان مجلس مطرح کردند، گفت: «سؤال اصلی برخی از نمایندگان از وزیر خارجہ این بود که آیا قانون تعلیق که مجلس آن را تصویب کرده، رعایت شده است یا خیر؟ غرض اصلی نمایندگان این بود که آیا در حال حاضر که گفت‌وگو و توافق با آژانس صورت گرفته، آیا مجوز صادر شده بود؟ آقای عراقچی صراحتاً پاسخ دادند که مذاکره و توافق با همین چهارچوب در شورای عالی امنیت ملی، تصویب شده است. یکی دیگر از سؤالات نمایندگان این بود که مجوز صادر شده از جانب شمام صادر شده است یا نه؟ نمایندگان که بعد از بیانیه شمام که روز گذشته منتشر شد، روشن شد که کمیته هسته‌ای از اختیارات شورای عالی امنیت ملی را دارد و در بیانیه روز گذشته به صورت شفاف مورد اشاره قرار گرفته بود.»

در متن توافق دوباره قانون مجلس تأکید شده است

او در ادامه روایت خود به این موضوع تأکید کرد که وزیر خارجه بخشی از

توضیحات خود را به محتوای توافق اختصاص داد و توضیح داد: «آقای عراقچی توضیح دادند که در ابتدای توافق به قطعنامه‌های سازمان ملل اشاره شده است و ما به دلیل آن اذعان کرده که حمله به مراکز هسته‌ای غیر قانونی و خلاف اساسنامه است و حقوق بین الملل است. در توضیح چهارچوب همکاری به این نکته اشاره کرد که همکاری در به پیش رفتن تقسیم می شود؛ همکاری در خصوص مراکز هسته‌ای آسیب دیده و بمباران شده و مراکز هسته‌ای سالم؛ ملل نیز گزارش بوشهر و را کشور تهران که مشخصاً اشاره شده که ایران مورد به مورد، درخواست بازرسی را از آژانس دریافت و پس از آن به شعام ارجاع داده می شود ما بر اساس مجوز شعام اقدام خواهیم کرد. عراقچی به این موضوع هم اشاره کرد که همین چهارچوب در مورد بازرسی اخیر که در نیزگاه بوشهر رخ داد، انجام داده می شود و مجوز موردی آن از شورای عالی امنیت ملی گرفته شده بود. اما در مورد ساید هانی ملل فردو، نظرت و اصفهان که بمباران شدند، پرسه ای که همین مشکل گرفته می بر میبای. آنرا، ایران باید اقدامات ایمنی و همچنین بررسی اقدامات زیست محیطی انجام دهد که آیا تشعشع رخ داده یا خیر. پس از آن نهادهای داخلی ایران، گزارش را وضعیت داخلی ساید هانی شعام ارائه می دهند و زمانی که شعام گزارش را تأیید کند، گزارش برای آژانس ارسال خواهد شد. آژانس پس از آن به دنبال راستی آزمایی اطلاعات ارائه شده خواهد بود و برای راستی آزمایی باید با ایران توافق کند. ما کنیزم توافق در مورد چگونگی دسترسی به این مسایات هانی تنظیم می شود و پس از رسیدن به این توافق، درخواست آژانس به شهورای عالی امنیت ملی ارجاع می شود در مورد آن تصمیم گیری خواهد شد. دو بار در این توافق اسم توافق می شنود ایران آمده و حضور شورای عالی امنیت ملی در فرایند دیده شده است.»

عراقچی متن توافق

او در مورد اینکه متن در اختیار اعضای کمیسیون قرار گرفته یا خیر نیز گفت: «آقای عراقچی همان ابتدای جلسه اشاره کردند که متن توافق را با خودمان آوردیم و برای اعضای هیئت رئیسه کمیسیون قرائت خواهد شد. وزیر خارجه علاوه بر آنکه متن را صبح پیش از جلسه ارسال کرده بودند، متن فیزیکی آن را هم با خود به جلسه آورده بودند.»

وزیر خارجه توضیحات دقیقی در مورد اصل نظارت‌ها و چگونگی اقدام این نظارت به اعضای کمیسیون امنیت ملی مجلس ارائه کردند، این توضیحی بود که این فرد حاضر در جلسه به آن اشاره کرد و گفت: «نی‌تو گفت تمام همه انتقادات پاسخ داده شد. پس از توضیحات آقای عراقچی افرادی ایهاماتی را مطرح کردند که ممکن است ایهاماتی برخی رفع نشده باشد و بیعتناً از نگاه‌های متفاوتی به وجود داشته باشد، اما اینک گفته شود مدعیان سرخود مذاکره کردند و این توافق بدون هماهنگی ما، قطعاً اشتباه بوده نبوده است. ما به طور کلی، وضعیت ابتدای جلسه با انتهای آن تفاوت زیادی داشت و الان هم متن در اختیار نمایندگان مجلس قرار گرفته است.»

اعضای کمیسیون

در جریان مفاد توافق قرار گرفتند

بهنام سعیدی، عضو کمیسیون امنیت ملی نیز در تشریح جلسه نمایندگان با وزیر خارج گفت: «جلسه روز شنبه، جلسه خوبی بود. بیش از دو ساعت طول کشید، نمایندگان دغدغه‌های خودشان را مطرح کردند و آقای عراقچی هم پاسخ دادند. دغدغه‌های نمایندگان حول چند محور بود. با سوابقی که آن‌ها داشتند و گزارش‌هایی که آن‌هاست گفتگوی رژیم و آمریکا، منتشر می‌شد، این گزارش را مورد تأیید قرار می‌دهند که تاکنون در ایران، باید دقت بیشتری داشته باشد، باید به بند به بند آنچند در توافق می‌آید، دقت کرد. از واژه‌های دوپهلوی استفاده نشود، متن واضح و شفاف باشد و مراقبت شود که منافع و خطوط قرمز جمهوری اسلامی ایران، رعایت شود. آقای عراقچی هم به طور شفاف متن توافقنامه را بند به بند توضیح دادند و در آنچه که توضیح دادند به دو سه نکته توجه کردند، از جمله آنکه تمام تلاش دستگاه دیپلماتی این بوده که خطوط قرمز ایران، قانون مجلس و نکاتی که مدنظر شعام بوده را رعایت کنند و پس از آن هم به صورت شفاف متن توافق را توضیح دادند. بخشی از نمایندگان قانع شدند، بخشی دیگر هم نه آنکه قانع نشدند، بلکه دغدغه و نظریاتی داشتند که در نوع خود مهم بود. اما به هر صورت معتقدیم که این گزارش را به‌عنوان یک مبارزه با دشمن، مبارزه سخت است اما بخشی مهم از این مبارزه در صحنه دیپلماتی و گفت‌وگو و مذاکره است تا بتوانیم از حق ملت دفاع کنیم.»

سعی‌دی به این موضوع هم اشاره کرد که متن توافق در اختیار کمیسیون امنیت ملی قرار گرفته و گفت: «متن در اختیار اعضای کمیسیون قرار گرفته و اعضای کمیسیون در جریان مفاد متن قرار گرفتند و آقای عراقچی در مورد کل متن توضیح‌حاتی دادند.»

مرکز پژوهش‌های مجلس استدلال می‌کند، فعال‌سازی سازوکار ماشه رژیم تحریمی شدیدتری نسبت به فشارهای اقتصادی فعلی ایجاد نمی‌کند

ماشہ زیر ذرہ پین

علی ملکی
خبرنگار گروه سیاست

۹ سال از تصویب برجام و ۷ سال از نابود شدنش توسط دونالد ترامپ.
رئیس‌جمهور آمریکا و نیز پیرو طرفدار اروپایی برجام از او می‌گذرد.
اما همچنان بحث درباره اصل توافق و مکانیسم ماشه چنانچه شده
در آن نه تنها در محافل تخصصی سیاست خارجی و حقوق بین‌الملل
بلکه در سپهر عمومی نیز جریان دارد. دولت این مکانیسم تا این لحظه
برای دوام برده و به برداشت‌های رسانه‌ای متناقض از آن، روح جامعه
از آزار می‌دمد.

از زمان اجرای برنامه تا امروز مقالات و گزارش‌های مختلفی درباره این سسازوکار تدوین شده اما در روزهای اخیر و با توجه به رسیدن به زمان فعال‌سازی آن، بحث‌ها شدت گرفته است. همین موضوع باعث شد «مرکز پژوهش‌های مجلس» گزارشی در این باره منتشر کند. این گزارش با عنوان «بررسی سسازوکار ماشه و تبعات اقتصادی قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل علیه ایران» با بررسی تاریخی و تحلیلی تحریم‌ها متفاوت است؛ بنابراین قطعنامه‌های بین‌المللی و تحریم‌های یکجانبه آمریکا را روشن می‌کند و به این پرسش پاسخ می‌دهد که آیا فعال‌سازی مجدد سسازوکار ماشه می‌تواند رژیم تحریم جدید و شدیدتری را بر اقتصاد ایران تحمیل کند یا خیر.

در غرب در قبال آن یکی از پیچیده‌ترین و پرحاشش‌ترین مسائلی سیاست خارجی کشور بوده است. در این میان، مفهوم «سازوکار ماشه» که در ادبیات بین‌المللی به‌کار می‌رود، به‌عنوان یک مفهوم کلیدی مطرح شده است. در این مقاله، به بررسی مفهوم «سازوکار ماشه» در ادبیات بین‌المللی و همچنین به‌کارگیری آن در تحلیل تحولات اخیر در روابط ایران و آمریکا می‌پردازیم. در این مقاله، به بررسی مفهوم «سازوکار ماشه» در ادبیات بین‌المللی و همچنین به‌کارگیری آن در تحلیل تحولات اخیر در روابط ایران و آمریکا می‌پردازیم. در این مقاله، به بررسی مفهوم «سازوکار ماشه» در ادبیات بین‌المللی و همچنین به‌کارگیری آن در تحلیل تحولات اخیر در روابط ایران و آمریکا می‌پردازیم.

تاریخ و جغرافیای تحریم

گزارش با روایت تاریخی از نحوه شکل‌گیری تحریم‌های علیه ایران می‌پردازد. مناقشه بر سر برنامه هسته‌ای ایران پس از رسانه‌ای شدن فعالیت‌های غنی‌سازی در نظرها و اراک در سال ۱۳۸۱ آغاز شد. آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، با ورود به پرونده مدعی شد ایران فعالیت‌های هسته‌ای خود را به صورت محرمانه دنبال کرده است. این ادعا در نهایت منجر به ارجاع

پرونده به شورای امنیت سازمان ملل در سال ۱۳۸۵ شد و از آن زمان تا سال ۱۳۸۹، شش قطعنامه تحریمی علیه ایران به تصویب رسید. این قطعنامه‌ها با شماره‌های ۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳، ۱۸۳۵ و ۱۹۲۹، مجموعه‌ای از محدودیت‌ها را بر ایران اعمال کردند.

اما نکته بسیار مهمی که اغلب در تحلیل‌های یک‌جانبه مغفول می‌ماند ماهیت و هدف این قطعنامه‌هاست. برخلاف تصور عمومی، قطعنامه‌های شورای امنیت اساساً «اشاعه‌حور» و بودند نه «اقتصادمحور». هدف اصلی آن‌ها، محدود کردن برنامه‌های هسته‌ای و موشکی ایران از طریق ممنوعیت‌های تسلیحاتی، مسدودسازی دارایی‌های مشخص و کنترل صادرات اقلام با کاربرد دوگانه بود. این محدودیت‌ها هیچ‌وجه با هدف قطع کامل روابط تجاری ایران طراحی نشده بودند تا تأثیر آن‌ها محدود به افراد و نهادهای مشخص شد؛ به پیوست هر قطعنامه بود. این در حالی است که تحریم‌های ثانویه آمریکا، با هدف قرار دادن بخش‌های حیاتی اقتصاد ایران مانند نفت و بانکداری، به دنبال فلج کردن اقتصاد کشور بودند.

تفاوت‌های بین تحریم‌های شورای امنیت و آمریکا

درک تمایز میان این دو نوع تحریم، کلیله اصلی فهم آثار اقتصادی احتمالی و فعال‌سازی ماثله است. تحریم‌های شسورای امنیت از جنس تحریم‌های «هدفمند» بودند. این نوع تحریم‌ها که پس از انتقاد بین‌المللی از آثار انسانی تحریم‌های جامع علیه عراق در دهه ۱۹۹۰ میلادی شکل گرفتند، بخش‌های مشخصی از سه حوزه مالی، تجاری و حمل و نقل را هدف قرار می‌دادند تا رسانیان آسیب مستقیم به توده مردم جلوگیری کنند. در مقابل، تحریم‌های آمریکا از جنس دیگری بودند که با «قانون تحریم‌های ثانویه» (لیبی) در سال ۱۳۷۵ اوج‌شده بودند. این تحریم‌ها در سال ۱۳۹۶ با تصویب «قانون مسیباد» از خود رسیندند و از ماهیت «قاعده‌محور» به «ریسک‌محور» تغییر یافتند.

تحریم‌های ریسک‌محور آمریکا، کلیت اقتصاد ایران را در معرض محدودیت‌های سخت‌گیرانه قرار دادند. این تحریم‌ها به دلیل «درخواست‌های حقوقی و اجرایی پیچیده» خود، توانایی ایجاد فشارهای واقعی و ملموس بر اقتصاد ایران را داشتند. بر اساس شواهد، عامل اصلی فشار اقتصادی بر ایران، عدم قطعیت‌های سازمان ملل، بلکه تحریم‌های یک‌جانبه و جامع آمریکا و هم‌پیمانانش بوده است.

تحلیل روند تاریخی آثار تحریم‌ها نیز این مدعا را تأیید می‌کند. از اوایل سال ۱۳۹۰ تا اوایل سال ۱۳۹۱، زمانی که تحریم‌های نفتی و بانکی آمریکا بر اروپا اعمال شدند، اقتصاد ایران با پایداری ملموسی مانند کاهش شدید صادرات نفت، سقوط ارزش پول ملی، کاهش‌های تورمی و رکود مواجه شد. هیچ‌یک از کارشناسان بریزش در این ادعا نمی‌کنند که قطعنامه‌های شورای امنیت به تنهایی توان ایجاد این حد از فشار را داشته‌اند.

محدودیت‌های اجرایی و ناکارآمدی قطعنامه‌ها

مرکز پژوهش‌های مجلس استدلال می‌کند علاوه بر تفاوت‌های ماهوی،

قطعه‌نامه‌های شورای امنیت از لحاظ اجرایی نیز با نبودن‌های جدی مواجهند. یکی از تگرانی‌های مطرح در مورد فعال‌سازی ماشه، سازوکار «بازرسی مجموعه‌ها» است. قطعه‌نامه ۱۹۲۹ کشورها را به بازرسی مجموعه‌های ورودی یا خروجی از ایران در قلمرو خود ملزم می‌کند، اما این الزام مشروط به وجود «دلائل معقول» برای باور به حمل اقام ممنوعه است. این شرط از بازرسی‌های بی‌رویه جلوگیری می‌کند و نیازمند اطلاعات مشخص و معتبر است.

مهم‌تر از آن، بازرسی در آب‌های آزاد به صراحت به «رضایت کشور صاحب پرچم» کشتی منوط شده است. یعنی بدون رضایت کشوری که کشتی تحت پرچم آن حرکت می‌کند، هیچ بازرسی قانونی در آب‌های بین‌المللی ممکن نیست. بنابراین، این سازوکار به هیچ‌وجه مجوزی برای محاصره دریایی یا توقیف سیستماتیک کشتی‌های تجاری ایران نیست.

افزون بر این، تشکیل مجدد «پنل کارشناسان» با افزودن نام‌های جدید به فهرست تحریم‌ها، مستلزم اجماع در میان اعضای شورای امنیت است. مرکز پژوهش‌ها تأکید می‌کند با حضور قدرت‌های مانند روسیه و چین در این شورا و حق وتوی آن، احتمال شکل‌گیری چنین اجلاس بسیار اندک است. این محدودیت‌ها نشان می‌دهند که حتی در صورت تاجاس غیرقانونی برای فعال‌سازی ماشه، اجرای عملی تحریم‌ها به‌شدت وابسته به اراده سیاسی دولت‌ها و شرایط بین‌المللی خواهد بود.

جهان ۲۰۲۵ در مقابل جهان ۲۰۱۰

گزارش اشاره می‌کند یکی از مهم‌ترین عواملی که باید در تحلیل پیامدهای فعال‌سازی ماشه در نظر گرفت، تغییرات بنیادین در ژئوپلیتیک جهان است. جهان ۲۰۲۵ با جهان ۲۰۱۰، یعنی زمانی که قطعنامه‌های سفارش‌گانه علیه ایران به تصویب رسیدند، تفاوت‌های اساسی دارد. در سال ۲۰۱۰، شورای امنیت همچنان از مشروعیت بالایی برخوردار بود و قدرت‌های بزرگی مانند روسیه و چین عموماً در چهارچوب قواعد بین‌المللی عمل می‌کردند. در سال‌های اخیر، جهان به سمت «چندپارگی سیاسی و اقتصادی» حرکت کرده است. افزایش رقابت قدرت‌های بزرگ، جنگ‌های منطقه‌ای و نزاع‌های ادامه‌دار، مشروعیت‌نهادهایی مانند سازمان ملل را به شدت کاهش داده است. بیانیانه مشترک وزرای خارجه ایران، چین و روسیه که در آن اقدام سه کشور اروپایی برای فعال‌سازی ماشه «باطل و بی اعتبار» تلقی شده است، نمونه‌ای روشن از شکاف در سطح حکمرانی جهانی است. این شرایط جدید امکان شکل‌گیری اجماع بین‌المللی علیه ایران را به شدت کاهش می‌دهد و به فشار سیاسی آمریکا بر شرکای تجاری ایران، مانند چین، اعتبار حقوقی بین‌المللی نمی‌بخشد.

در نهایت، فعال‌سازی ماشه به خودی خود به اقدام نظامی مشروع و هدفی نمی‌بخشد و نه مشروعیت تحریم‌ها ثانویه را فراهم می‌آورد. افزایش می‌دهد. تصمیم برای اقدام نظامی یک محاسبه پیچیده ژئوپلیتیکی است که به عوامل متعددی مانند موازنه قدرت منطقه‌ای، هزینه خرابه‌برداری داخلی کشورهای متخاصم بستگی دارد و قطعنامه‌ها متغیر تعیین‌کننده‌ای در این معادله نیستند.